

Станіслав Келембет
Кременчук

ФЕДІР ОЛЬГЕРДОВИЧ, КНЯЗЬ КОБРИНСЬКИЙ, РАТЕНСЬКИЙ ТА ЖИДАЧЕВСЬКИЙ

У статті зібрано та проаналізовано нечисленні дані джерел, а також історіографію, щодо біографії литовсько-руського князя Федора Ольгердовича. Основну увагу приділено питанню про володіння Федора: їхній склад, час отримання та статус. Також наведено короткі дані про дітей Федора Ольгердовича.

Ключові слова: Велике князівство Литовське (ВКЛ), Корона Польська, король Людовік Анжуйський, Кобрин, Ратно, Любомль, Жидачів.

Згідно з найбільш достовірним переліком синів Ольгерда Литовського, що вміщений у складі багатьох північно-руських літописних зведень під 6885 (1377) р., Федір був п'ятим, наймолодшим його сином від першого шлюбу¹. Щоправда, у 1377 р. король Людовік Анжуйський називав Федора старшим сином і спадкоємцем Ольгерда; однак ця інформація, очевидно, походила від самого князя, якому в тодішніх обставинах було вигідно представити своє походження саме таким чином, а угорський король мало орієнтувався у родинних стосунках литовської династії (див. нижче). Саме так міркував уже О. Халецький, який вперше (у Польщі) й опублікував лист Людовіка². Тим не менш, Г. Пашкевич та Я. Теньговський довіряли вказаному джерелу, вважаючи Федора найстаршим сином Ольгерда³, з чим ми також погодитися не можемо. Якби це було дійсно так, то чому автор літописного переліку Ольгердовичів вказав його аж на п'ятому місці? Крім того, Андрій, Дмитро та Володимир Ольгердовичі були посаджені батьком у таких значних руських центрах, як Полоцьк, Брянськ та Київ, а Федір — лише у провінційному Кобрині; це ніяк не узгоджується з його, нібито, статусом

¹ Полное собрание русских летописей (далі — ПСРЛ). — М., 2000 [Пг., 1922]. — Т. XV. — Вып. 1. — Стб. 117, і т. д.

² Halecki O. Przyczynki genealogiczne do dziejów układu krewskiego // Miesięcznik Heraldyczny. — 1935. — № 7–8. — S. 106.

³ Tęgowski J. Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. — Poznań; Wrocław, 1999. — S. 50–51, 57.

старшого сина та спадкоємця Ольгерда. Ми цілком погоджуємося з думкою М. С. Грушевського, що «ліпше триматися порядку великоросійських компіляцій, раз вони так добре витримують інші проби і против їх порядку нема ніяких важніших аргументів»⁴.

Перший дослідник династії Гедиміновичів, К. Стадніцький, взагалі заперечував існування Федора Ольгердовича, ототожнивши його з Вігандом-Олександром Ольгердовичем, князем Керновським, який нібито звався Федором у православ'ї, до прийняття католицизму⁵! На цю грубу помилку вказав Ю. Вольф, переконливо обґрунтувавши існування Федора Ольгердовича⁶. А А. В. Лонгінов запропонував версію, нібито Федір Ольгердович носив ще друге, литовське ім'я Любарта. Її метою було пояснити родову традицію князів Сангушків, зафіксовану з XVII ст., про їхнє походження від Любарта Гедиміновича, тоді як у реальності, згідно документальних даних, вони походили від Федора Ольгердовича. На користь своєї версії Лонгінов наводив такі аргументи. 1) Оригінальна присяжна грамота від 22 травня 1386 р., яку видав «Feodor Lubhard», кн. Луцький⁷. Однак навряд чи варто доводити загально визнаний факт, що цим князем був Федір Любартович, а не Ольгердович. 2) Свідчення уніатського єпископа Холмського Якоба Суші про те, що в давньому Холмському пом'янику були записані «великі князі *Любарти* та *Любартовичі*, яких предок *Любарт* був сином великого князя Литовського Гедиміна, й *другий Любарт з Ольгердовичів...* з роду їхнього... вписався великий князь *Любарт-Федір* з предками й потомством своїми (...)». Але трохи нижче буде показано, що звістка Суші має вторинне походження. 3) Грамота великого князя Федота, видана спільно з братами Лазарем і Семеном та матір'ю Ольгою⁸. Цю Ольгу Лонгінов ототожнив з Ольгою, княгинею Федора Ольгердовича, відомою з найдавнішого пом'яника Києво-Печерської лаври; звідси робиться висновок, що Федот був сином Федора Ольгердовича, а його брат Семен визнається родоначальником князів Сенькушків-Сангушків⁹. У реальності ж Федот (саме з такою

⁴ Грушевський М. Історія України-Руси. – К., 1993 [К.; Львів, 1907]. – Т. IV. – С. 515.

⁵ Stadnicki K. Bracia Władysława-Jagiełły Olgierdowicza króla Polski, wielkiego xięcia Litwy. – Lwów, 1867. – S. 241–242.

⁶ Wolff J. Ród Gedimina. – Kraków, 1886. – S. 116–120.

⁷ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1887. – Т. I. – S. 2, № III.

⁸ Там само, s. 8, № VIII.

⁹ Лонгинов А. В. Князь Федор Любарт Ольгердович и его потомки князя Сангушки // Труды Виленского отделения Московского предварительного комитета по устройству в Вильне IX археологического съезда. – Вильна, 1893 (також і окремою книжкою). – С. 276–281.

формою імені), Лазар та Семен були синами Дмитра-Любарта Гедиміновича: вони прямо згадані як такі в оригінальному луцькому рукописі 1384 р.¹⁰

Проти версії про існування Федора-Любарта Ольгердовича відразу ж виступив З. Л. Радзімінський, однак згодом цей дослідник і сам приєднався до гіпотези Лонгінова. В якості головного аргументу на її користь Радзімінський залучив Хроніку Длугоша, а саме вміщений у ній перелік синів Ольгерда. Як відомо, цей перелік дуже суттєво розходиться з літописними, однак Радзімінський визнав його цілком достовірним, вважаючи, що у Длугоша вказані литовські імена тих князів, які з інших джерел відомі лише за іменами хрестильними. Дослідник вважав, що літописному Федору, п'ятому сину Ольгерда, в переліку Длугоша відповідає Любарт, Дмитру – Бутав, а Костянтину – Наримунт (хоча у Длугоша Любарт вказаний аж на 10-му місці¹¹). Вдруге ж Любарт серед синів Ольгерда згадується у 1392 р.¹² Крім Длугоша, Радзімінський посилався ще на гербовник Б. Папроцького; однак його повідомлення про Любарта Ольгердовича, вочевидь, є вторинним стосовно Длугоша, через «посередництво» хронік Меховського чи, скоріше, Кромера¹³.

Те ж саме стосується і повідомлення Я. Суші. З. Л. Радзімінський наводить з його книги 1646 р. цитату (не зовсім точну) про те, що у Холмському пом'янику були записані «Wielcy Xiążęta Lubartowie y Lubartowiczowie, ktorych przodek Lubart, był Syn Gedymina Wielkiego Xiążęcia Litewskiego: a drugi Lubart z Olgirda, także syna Giedyminowego. Brat Naiasn: Wladislawa Krola Iagieła, *iako o tym świadczy Bielski*; z których Familiey, óprocz inszych w tey Zaduszney Książecce wpisanych, sam ręką swą wpisał się W. Xiąże Lubart Theodorus z potomstwem y z przodkami swymi. A między nimi Kapłan ieden naszego nabożeństwa Theodatus, Zakonnik Reguły naszej Ionasz Lubartowicz, Zakonniczka zaś Imieniem Anna są wpisani»¹⁴. Як бачимо, Суша прямо вказує джерело, звідки він запозичив свідчення про Любарта Ольгердовича – Хроніку Бельського¹⁵, де воно, без жодного сумніву, походить з тієї таки Хроніки Длугоша (скоріш за все, через

¹⁰ *Столярова Л. В.* Свод записей писцов, художников и переплетчиков древнерусских пергаменных кодексов XI–XIV веков. – М., 2000. – С. 349.

¹¹ *Długosz J.* Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. – Warszawa, 2009. – Ks. 10. – S. 125.

¹² Там само, s. 257.

¹³ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta-Fedora Olgierdowicza X. Ratneńskiego. – Lwów, 1906. – Т. I. – S. 4–9.

¹⁴ Наводимо цитату за оригінальним виданням: *Susza I.* Phoenix redivivus... – Zamość, M. DC. XL VI. – S. 27 (помилково 72).

¹⁵ *Bielski M.* Kronika. – Sanok, 1856. – Т. I. – S. 44.

посередництво Кромера¹⁶). Гадаємо, в оригіналі Холмського пом'яника мав читатися заголовок на зразок «А се упис великого князя Феодора Любартовича», у трактуванні Суші – «sam ręką swą wpiisał się W. Xiążę Lubart Theodorus z potomstwem y z przodkami swymi». Далі ж було внесено ім'я самого князя, з властивою лише для Любартовича формою Федот, «Theodatus» (див. вище) та його найближчих родичів. Принаймі, саме таку «конструкцію» зустрічаємо в одному з галицьких пом'яників XV–XVI ст.¹⁷.

Отже, в підсумку, про існування Любарта Ольгердовича повідомляє лише один Длугош. Схильність же цього автора до різноманітних комбінацій, «доповнень» та «виправлень» своїх джерел є загальновідомою. Ще Ю. Вольф зазначив, що Длугош, не знаючи імен всіх синів Ольгерда, «доповнив» їх список іменами двох синів Гедиміна та одного – Кейстута. Показово, що «сини Ольгерда від першої дружини носять лише імена християнські, а сини другої лише язичницькі»¹⁸. І дійсно, практично не-реально, щоб жоден із п'яти старших Ольгердовичів, включаючи Федора, у жодному сучасному їм джерелі не фігурував би зі своїм литовсько-язичницьким іменем, коли б реально таке мав.

За даними приписки наприкінці т. зв. Хроніки Биховця, достовірність яких є сумнівною, першою дружиною Ольгерда, тобто матір'ю Федора, була західно-руська князівна Марія Ярославна Вітебська, на якій литовський князь одружився у 1318 р.¹⁹. За свідченням же самої Хроніки Биховця, також сумнівним, перша дружина Ольгерда звалася Анною²⁰. Так чи інакше, навряд чи ми сильно помилимося, припустивши, що п'ятий син згаданого подружжя народився десь близько 1330 р., плюс-мінус п'ять років. Принаймі, точно відомо, що у 1377 р. Федір Ольгердович уже мав двох повнолітніх синів (див. нижче).

Переходимо до питання про володіння Федора Ольгердовича, а саме, їхній склад, час отримання та статус.

Очевидно, ще за життя батька Федір отримав від нього в уділ м. Кобрин, у північно-західній Волині (нині – Брестська область Білорусі). Як володіння великого князя, тобто Ольгерда, Кобрин згаду-

¹⁶ *Cromeri M.* De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. – Basileae, 1555. – P. 349.

¹⁷ *Мицько І.* Монастирські пом'яники про походження ктитора Унівського монастиря князя Федора Любартовича // *Мицько І.* Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000. – С. 3–4.

¹⁸ *Wolff J.* Ród Gedimina. – S. 81, 83–84; *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. – Т. IV. – С. 513–514, прим. 1.

¹⁹ ПСРЛ. – М., 1975. – Т. XXXII. – С. 173, прим. 6.

²⁰ Там само, с. 141.

ється в литовсько-польській угоді 1366 р.²¹. А вже у 1380-х рр. Кобрин був удільною столицею старшого сина Федора Ольгердовича, Романа. А саме, і документах від 12 жовтня 1387 р. та 10 жовтня 1388 р., виданих у Луцьку, кн. Роман Федорович разом з кількома іншими князями й боярами поручився королю Владиславу-Ягайлу за Олехна Дмитровича²². Його печатка, привішена до цих документів, містить зображення литовської Погоні — родового гербу Гедиміновичів, навколо якого можна прочитати латинський напис: «+ s. romani...domini...de cobrin...»²³. Звідси випливає, що сам Федір Ольгердович, який на той час володів Ратенським уділом у складі Польської корони, отримавши його, скоріш за все, у 1377 р. (див. нижче), незабаром після цього відступив свою литовську «отчину», Кобрин, старшому синові. Можливо, Федір зробив це спеціально заради того, щоб зберегти Кобрин у складі ВКЛ, оскільки сам він навряд чи міг визнаватися васалом одночасно і польсько-угорського, і литовського монархів. З іншого боку, відомо, що у 1377 р. Федір Ольгердович присягнув королю Людовіку разом з двома синами, серед яких, напевне, знаходився і Роман. Як би там не було, Кобринське князівство під час правління Романа Федоровича, як і всіх його нащадків, продовжувалося залишатися у складі ВКЛ, на відміну від польського Ратна.

Вперше у джерелах Федір Ольгердович згадується невдовзі після смерті батька, тобто у віці вже близько 50 років. 29 вересня 1377 р. Людовік Анжуйський, король Угорський та Польський, писав з Буди Франціску Каррарі, правителю італійської Падуї, про свої успіхи під час недавнього (липень—вересень) походу проти литовсько-волинських князів. Між іншим, Людовік повідомляв, що «Codor», старший син («primogenitus») вел. князя Литовського «Olgordi», який повинен був стати спадкоємцем батька, нещодавно померлого, разом з двома синами підкорився його владі. Молодшого з цих синів литовський князь дав королю в заручники, і зараз він знаходиться при його дворі. Сам же отримав у Польщі («in

²¹ Czuczynski A. Traktat książąt litewskich z Kazimierzem Wielkim z roku 1366 // *Quartalnik Historyczny*. — Lwów, 1890. — Rocznik IV. — S. 515; Radzimiński Z. L. Monografia XX. Sanguszków. — Т. I. — S. 56, przyp. (копія польською транскрипцією з тек. Нарушевича).

²² Codex epistolaris saeculi decimi quinti. — Т. I. — P. 1 / *Monumenta mediae aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*. — Kraków, 1876. — Т. II. — S. 12, № XI (копія Нарушевича; у 1387 р. 12 жовтня дійсно припадало на суботу); Розов В. Українські грамоти. — К., 1928. — Т. I. XIV в. і перша половина XV в. — С. 42, № 22 (оригінал; рік не вказаний, але 10 жовтня припадало на суботу у 1388 р.).

²³ Gumowski M. Pieczęcie Książąt Litewskich // *Ateneum Wileńskie*. — Wilno, 1930. — R. 7. — Zeszyt 3—4. — S. 710/27, tabl. VIII, рис. 53. Тут говориться, що описана печатка була привішена до оригінальної грамоти 1388 р., що зберігалася у Краківському музеї кн. Чорторийських. Хоча за даними 1917 р., всі печатки при даному документі були втрачені, збереглися лише шнурки для них (Розов В. Українські грамоти. — С. 41).

Polonia») якісь міста і села («civitates et villas»), де й осів із дружиною та іншими, малолітніми дітьми («contorales et pueros»). Не підлягає сумніву, що «Codar» – це трохи неточна транслітерація імені Федора Ольгердовича (інші варіанти просто нереальні). Хоча він і не був *найстаршим* сином Ольгерда, але все ж таки належав до числа його дітей від першого шлюбу, які були практично на покоління старшими за вел. князя Ягайла. А перед угорським королем, який навряд чи орієнтувався у старшинстві Ольгердовичів, причому за відсутності братів, Федір цілком міг, «задля поважності», представитися «primogienitus» Ольгерда – законним спадкоємцем литовського престолу²⁴.

Що ж то були за «міста і села», які Людовік надав Федору Ольгердовичу, своєму новому васалу, «у Польщі»? Ми схилиємося до версії С. Панишка, що мова йде про Ратен з кількома сусідніми волостями²⁵, а також, ймовірно, галицький Жидачів, що згадується як володіння Федора на початку польського правління Владислава-Ягайла (див. ниж-

²⁴ Копія листа Людовіка збереглася у складі однієї з редакцій т. зв. «Chronicon Patavinum», або «Cronaca Carragrese». О. Халецький навіть вважає, що лист є переказом мирної угоди Людовіка з литовськими князями. Латинський текст та коментар до нього див.: *Halecki O. Przyczynki genealogiczne do dziejów układu krewskiego // Miesięcznik Heraldyczny. – 1935. – № 7–8. – S. 102–103, przyp. 28, s. 106–107.*

У Хроніці Германа Вартберзького син («filius») Ольгерда, який присягнув Людовіку під час облоги Белза, названий «Koddere» (Scriptores rerum Prussicarum. – Leipzig, 1863. – Bd. 2. – S. 115). У німецькому та російському перекладах тут слово «син» замінене на «брат» через хибне переконання перекладача, що «Koddere» був тотожним Кориату Гедиміновичу (Ливонская хроника Германа Вартберга // Сборник статей и материалов по истории Прибалтийского края. – Рига, 1879. – Т. II. – С. 132, прим. 92).

Звернемо також увагу на повідомлення Торунських анналів під 1382 р.: «У цьому ж році, перед святом Трійці, Кейстут, бажаючи помститися за образу, завдану йому Ягайлом, сином його брата Ольгерда, котрий затримав його послів, пограбував відправлене до нього руське посольство й зі згоди Кодара (Codar), дядька (patru) Ягайла, змовився про те, щоб цей Ягайло міг повернути собі замок Вільну та країну, раптово пішов з Вільно, залишивши місто і всю землю під захистом свого сина Вітовта» (Scriptores rerum Prussicarum. – Leipzig, 1866. – Bd. 3. – S. 121–122; російський переклад: http://www.vostlit.info/Texts/rus17/Ann_Thorun/frametext.htm). Ніякого дядька «Codar»-а в Ягайла у 1382 р., звичайно, бути не могло. Латинська транслітерація «Codar» найбільш близька до імені Федора Ольгердовича, який міг бути прийнятим за дядька Ягайла через велику різницю у віці: як відомо, сини Ольгерда від першого шлюбу були практично на покоління старше за синів від другого. Однак про союз Ягайла з Федором нам нічого не відомо, та й загалом роль останнього у литовській політиці була дуже скромною. Судячи з того, що ми знаємо про тодішню ситуацію, на роль «Codar»-а найбільше підходив би Корибут Ольгердович: саме проти нього, на Новгородок-Сіверський, виступив Кейстут з Вільни у 1382 р. Однак, чому Корибут, єдинокровний брат і майже ровесник Ягайла, був названий його дядьком? І чому латинська транслітерація його імені настільки спотворена, що правильно зберегла лише перші дві літери?

²⁵ *Панишко С. Ратенське князівство // Київська старовина. – 2001. – № 5. – С. 142.*

че). Лівонський хроніст Генріх Вартберзький пише про «Koddere, filius Algarden» та Любарта Гедиміновича, що Людовік «повернув їм декілька замків у Русі»²⁶. Ратенсько-Любомльський «клин», приєднаний до Польщі лише десятиліття тому (а можливо, і в тому ж 1377 р. — див. нижче), межував з Кобринським уділом Федора; саме через це, скоріш за все, він і змушений був визнати зверхність польсько-угорського короля.

З титулом князя Ратенського Федір Ольгердович згадується лише у двох документах. 11 серпня 1387 р. кн. Федір Ратенський («Fedario de Rathin») разом із Вітовтом та кількома іншими литовсько-руськими князями, його «братами (fratribus)», від імені короля Владислава-Ягайла поручились перед галицьким воєводою Бенедиктом у тому, що король буде держати його в милості, та обіцяли захищати його від всіляких нападок²⁷. Ці князі були вислані Владиславом-Ягайлом на прохання дружини, королеви Ядвіги, яка з польським військом так і не змогла здобути Галич, що належав тоді Угорській короні. Отримавши ж від Вітовта гарантії безпеки, Бенедикт здав Галич²⁸. А 18 лютого 1394 р. у Долятичах (на р. Німані, біля Новгородка-Литовського) кн. Федір Ратненський («Fedorius Rathnensis») разом із Вітовтом, Скиригайлом та Володимиром Київським поручилися перед Владиславом-Ягайлом за свого брата Андрія, який знаходився тоді у в'язниці, що той буде вірним королем, та зобов'язалися видати його, як тільки король цього зажадає²⁹.

До складу Ратенського князівства, окрім самого Ратна, входили також кілька волостей, що пізніше належали його синам та нащадкам, а саме. 1) Любомль, названий уділом Федора «Сангушка» Ольгердовича

²⁶ *Scriptores rerum Prussicarum*. — Leipzig, 1863. — Bd. 2. — S. 115.

²⁷ *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae / Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*. — Cracoviae, 1882. — T. VI. — P. 13, № XXXV (за оригіналом).

²⁸ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. — T. II / *Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*. — Kraków, 1891. — T. XII. — P. 12–13, № 11 (оригінальний акт Владислава-Ягайла Бенедикту від 14 жовтня 1387 р.).

²⁹ *Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791*. — Kraków, 1932. — S. 32, № 35 (за оригіналом). У старій польській історіографії кн. Федор Ратненський деякий час ідентифікувався помилково. К. Стадницький вважав його не литовським, а руським князем невідомого походження (*Stadnicki K. Bracia Władysława-Jagiełły...* — S. 33). А. Соколовський запропонував не менш фантастичну версію, ототожнивши Федора Ратненського 1394 р. з Федором Корибутовичем (*Listy księcia Jerzego Zbaraskiego kastelana Krakowskiego z lat 1621–1631*. — Kraków, 1878. — S. 3). Нарешті, З. Л. Радзімінський, критикуючи Ю. Вольфа, припустив, що у волинського князя Любарта Гедиміновича було два сини: старший Федір, кн. Ратненський, та молодший Федір же, кн. Володимирський (*Wolff J. O kniazach Kobryńskich; Radziwiński Z. L. Dodatkowe uwagi do rozprawy powyższej // Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*. — Kraków, 1884. — T. XVII. — S. 3–7, 35–36).

в Хроніці Биховця, а також Євреїновському літописі³⁰. У 1546 р. при описі литовсько-польського кордону представники литовської сторони наголошували: «(...) князь Сендюшко, который держаль Ковель и Ратень и Любомль и Вижву и вси тые села», «(...) Ратень и Любомль было Великого князства (на початку правління Казимира Ягеллона – С. К.) а отчизна князей Сендюшковичовъ (...)»³¹ (Сангушко був наймолодшим сином Федора Ольгердовича – див. нижче). 2) Кошер, де кн. Роман (Федорович) у 1404 р. отримав підтвердження на кілька сіл від Вітовта³². А у 1441 р. «*districtum Cosseriensem* зі всіма містечками та селами» належав молодшому брату Романа, Сангушку³³. 3) Ветли, які у 1443 р. згадуються як «отчина» кн. Сангушка³⁴. 4) Камянь, який у 1502 р. поділили між собою сини кн. Олександра Сангушковича³⁵.

Всі ці володіння не були спадковою «отчиною» Федора Ольгердовича, який отримав їх уже після смерті батька, причому в якості васала Польської корони. У середині XIV ст. вони належали до Володимирської землі Любарта-Дмитра Гедиміновича. Однак за угодою 1366 р. Любомль, Ратен та Кошер разом із Володимиром-Волинським відходили до складу Польщі; кілька ж інших, більш східних володимирських волостей, серед них Ветли та Камянь, король Казимір погодився відступити до литовського Луцька³⁶. Не можна виключати, що першу групу цих волостей Любарт

³⁰ ПСРЛ. – Т. XXXII. – С. 141; М., 1980. – Т. XXXV. – С. 223.

³¹ Археографический сборник документов, относящихся к истории Северозападной Руси. – Вильна, 1867. – Т. I. – С. 75, 81, 84.

³² Повний текст грамоти Вітовта, хоча і в латинській транслітерації, зберігся у теках Нарушевича, Rkps № 10, s. 257; переписаний з пергаменного оригіналу в Коронному архіві (*Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków.* – Т. I. – S. 58).

³³ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.* – Lwów, 1887. – Т. I. – S. 36–37. В Інвентарі Коронного архіву Варшавського згадується акт 1386 р., яким король Владислав надає своєму брату Вігунту Kiernow, Pincziski і *Koszersk* (*Daniłowicz I. Skarbiec diplomatów...* – Wilno, 1860. – Т. I. – S. 262, № 528). Однак тут допущено помилку, як це видно з найдавнішого Інвентаря Кромера 1551 р., де замість «*Koszersk*» стоїть правильне «*Czeczersk*» (Книга посольская Метрики Великого княжества Литовского. – М., 1843. – С. 255).

³⁴ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.* – Т. I. – S. 38–39.

³⁵ Там само, s. 147.

³⁶ «А и еще к Луцку отступился король володимерских волости: Веллы (Ветли), Збязь (Любязь), Чернегородок, Камянь, Мельница. А Володимер королеви достался с теми волостми: Городел, Любомль, Туринск, Ратев (повинно бути Ратен), Кошер, Влучим» (цитуємо у зворотній руській транслітерації з польської латиниці) (*Czuczynski A. Traktat książąt litewskich...* – S. 514; *Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków.* – Т. I. – S. 56, рзур.: тут правильно Wietly, Lbiaz, Raten). Історико-географічний аналіз цих волостей див.: *Довнар-Запольский М.* Из истории литовско-польской борьбы за Воынь (Договоры 1366 года) // Университетские известия. Год 36. – К., 1896. – № 8. – С. 1–13 і карта.

повернув собі у 1370 р., коли йому вдалося здобути Володимирський замок. Однак, навіть у такому випадку, під час тріумфального походу Людовіка Анжуйського 1377 р., скоріш за все, Ратенсько-Любомльська округа знову відійшла до складу Польщі. Як відомо, ця кампанія була спрямована проти Юрія Наримунтовича Белзького та Любарта – провідників набігу на Сandomirську землю 1376 р. Здобувши Холм³⁷, польські війська навряд чи могли залишити в спокої сусідні Любомль, Ратно і т. д. (визнані польськими володіннями у 1366 р.), якби вони на той час належали Любарту. Лівонський хроніст Герман Вартберзький прямо пише, що «король Угорський був з численним військом у землях схизматиків, а саме *de Lademar* (тобто володимирських); частину їх спустошивши, той же король обложив замок Белзе»³⁸. І загалом похід Людовіка досяг усіх своїх цілей, зокрема, Любарт визнав себе васалом короля. Відомо, що, принаймі, одна з володимирських волостей, анексованих Польщею в 1366 р., причому найближча до Володимира – Городел («Grodlo»), залишалася за нею аж до 1382 р., коли разом із п'ятьма іншими південно-волинськими замками була захоплена Любартом³⁹.

Відомо, що після смерті Федора Ольгердовича Ратно та Ветли входили до складу Польського королівства, а не ВКЛ. Причому Федір не зміг передати ці володіння своїм синам: так, у 1431 р. Ратно прямо зветься королівським замком, старостою якого був Грицько Кердейович⁴⁰. Лише після того, як у 1433 р. Ратно, Ветли та Лопатин були офіційно визнані володіннями короля і Корони Польської⁴¹, Владислав-Ягайло віддав Ратно з округою «у держання (*in tenutam*)», тобто на правах звичайного старости, князю Сангушку⁴², молодшому сину Федора Ольгердовича. Аналогічно й Любомль у 1409 р. згадується як володіння Владислава-Ягайла (він збудував там католицький костел), який кілька разів відві-

³⁷ Monumenta Poloniae historica. – Lwów, 1872. – Т. II. – S. 678.

³⁸ Scriptorum rerum Prussicarum. – Leipzig, 1863. – Bd. 2. – S. 114.

³⁹ Monumenta Poloniae historica. – Lwów, 1872. – Т. II. – S. 722.

⁴⁰ Długosz J. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. – Warszawa, 2009. – Кс. 11–12. – S. 42 (у той час, коли сам Грицько брав участь у поході Владислава-Ягайла на Луцьк, його люди спалили Ратенський замок та здали його ворогу, тобто прихильникам вел. кн. Швитригайла). Про претензії Швитригайла на Ветли та Ратно восени того ж року див.: Codex epistolaris saeculi decimi quinti. – Т. II. – P. 269, 270, № 197, 198.

⁴¹ Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791. – S. 80, № 55; див. також s. 88, 93, 98, 104 – акти 1433 і 1434 pp.

⁴² Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Т. I. – S. 32. Тому не можна погодитися з думкою С. Панишка, що Ратенське князівство продовжувало існувати і після смерті Федора Ольгердовича, діставшись його сину Сангушку (*Панишко С. Ратенське князівство. – С. 145–146*). Втім, перейшовши на службу до ВКЛ, кн. Сангушко дійсно якийсь час володів Ратном, але аж у 1440-х pp.

дував це місто, що відносилось до Холмської землі⁴³. Задля порівняння, беззаперечна «отчина» Федора Ольгердовича — Кобрин, — завжди залишався у складі ВКЛ, і грамоту на нього князю Роману Федоровичу у 1404 р. видав вел. кн. Вітовт⁴⁴.

Звідси, вважаємо, слід зробити висновок, що Федір Ольгердович отримав Ратенський уділ у якості безпосереднього васала короля і Корони Польської, причому на праві лише пожиттєвого володіння (подібно до галицького Жидачева — див. нижче). Теоретично це могло відбутися як у 1377 р., так і вже після коронації Владислава-Ягайла, тобто у 1386–1387 рр., не пізніше серпня (коли Федір вперше згадується як кн. Ратенський). Але другий варіант є дуже маловірогідним. Адже при ньому довелося б припустити, що Любарту в 1370 р. вдалося повернути, разом із Володимиром-Волинським, також Ратно й Любомль, втрачені у 1366 р., та втримати їх до самої смерті у 1383 р. Потім же ця частина Волині перейшла до Федора Любартовича, у якого була відібрана Ягайлом приблизно тоді ж, коли й Луцька земля (надана Вітовту)⁴⁵. Але в такому разі ті особливі права, які Польща у низці офіційних актів заявляла *конкретно* на Ратно й Ветли, мало чим відрізнялися б від загальних претензій на інші волинські землі — скажімо, той же Володимир, відбитий Любартом у 1370 р. Окрім того, ускладнювалося б питання, які саме «міста і села» у Польщі отримав Федір Ольгердович відразу після того, як у серпні/вересні 1377 р. присягнув королю Людовіку Анжуйському.

Наприкінці XIV ст., в додачу до Ратенського князівства, а цілком імовірно, і взамін за нього, Федір Ольгердович отримав Жидачівський повіт у Галицькій землі Руського воеводства Польської корони. На час своєї останньої згадки з титулом князя Ратенського, 18 лютого 1394 р., Жидачевом він ще не володів, оскільки це містечко з його повітом належало безпосередньо королю. 13 жовтня 1387 р. Владислав-Ягайло, пере-

⁴³ *Długosz J. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego.* — Warszawa, 2009. — Ks. 10–11. — S. 53, 207 (1411 р.); Ks. 11. — S. 71, 226, 270 (1417, 1426, 1429 рр.). Про приналежність Любомля безпосередньо Короні Польській у 1433 та 1434 рр. свідчать також виписки з Тек Нарушевича (*Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków.* — Т. I. — S. 14, прим. 3).

⁴⁴ *Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków.* — Т. I. — S. 58.

⁴⁵ Такої думки — що Федір Ольгердович отримав Ратно й Ветли від вел. князя Ягайла після того, як той у 1386 р. відібрав Волинь від Федора Любартовича, — дотримувався М. К. Любавський (*Любавский М. К. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания первого литовского статута.* — М., 1892. — С. 21). Але Ратенське князівство, як ми спробували довести, було «феодом» Польської корони, й було отримане Федором від польського короля. Якщо ж таким визнати Владислава-Ягайла, то надання їм коронних земель своєму брату, ледве чи не відразу після власного обрання на польський престол (до серпня 1387 р.), виглядало б майже нереальним «нахабством».

буваючи в Жидачеві, надав с. Сваричов «in districtu Nostro Zidaczoviensi» братам Івоні та Бочкові Валахам⁴⁶. 20 жовтня того ж року король надав костюлу пресв. Діви Марії «in Oppido nostro (у містечку нашому) Zydaczow» с. Рогузно «in districtu nostro Zydaczoviensi»⁴⁷. 24 лютого 1393 р. Владислав-Ягайло перевів Жидачів з польського права на магдебурзьке⁴⁸, а 31 серпня надав Михайлу Валаху з братами «село під Жидачевом на річці Свічі або на поріччі іменем Хоссов»⁴⁹. Нарешті, 29 червня 1394 р. король видав своєму слугі, Данилу Дажбоговичу Задеревецькому, грамоту на ряд володінь, у т. ч. «подь Зудечовомъ Джюровъ» і т. д.⁵⁰.

Отже, Федір Ольгердович міг отримати Жидачівський повіт не раніше 2-ї половини 1394 р. Відомі два його акти, видані в Жидачеві, у яких князь затверджував своїм вироком межі володінь Івана Довгого Сваричовського, Бочкового брата – мова йде про тих самих Валахів, які отримали Сваричов від короля у 1387 р. Звичайно, королівський брат не міг бути простим старостою Жидачівським. Зокрема, точно відомо, що він мав право надання земель у Жидачівському повіті (на користь Галицької кафедри – див. нижче). Руськомовні оригінали двох «жидачівських» актів Федора Ольгердовича, на жаль, не збереглися. Нам вони відомі лише за підтвердженням 1549 р., а також за ще пізнішими облятами в актових книгах, зробленими польською транслітерацією та з численними помилками; втім, сам цей факт свідчить, що тодішні спеціалісти-документознавці визнали акти оригінальними.

Перша грамота опублікована за текстом у підтвердженні короля Жигимонта Августа 1549 р., облятованого до Львівського гродського суду 1696 р.⁵¹.

⁴⁶ Регести підтвердження 1511 р. цього акту в книзі 24 Коронної метрики див.: *Matricularum Regni Poloniae summaria* / Ed. T. Wierzbowski. – Varsoviae, 1912. – Pars IV. – Vol. 2. – P. 83, № 9891; Varsoviae, 1915. – Pars IV. – Vol. 3. – P. 363, № 328. Повний текст доступний он-лайн: http://pther.eu/МК/024/PL_1_4_1-024_0830.html.

⁴⁷ *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej*. – Lwów, 1870. – Т. II. – S. 27-29, № XVI (з обляти у Львівських гродських книгах 1738 р.).

⁴⁸ Регести підтвердження 1546 р. цього акту в книзі 70 Коронної метрики див.: *Matricularum Regni Poloniae summaria* / Ed. T. Wierzbowski. – Varsoviae, 1910. – Pars IV. – Vol. 1. – P. 442, № 7695; Pars IV. – Vol. 3. – P. 365, № 362.

⁴⁹ Регести підтвердження 1524 р. цього акту в книзі 38 Коронної метрики див.: *Matricularum Regni Poloniae summaria*. – Pars IV. – Vol. 1. – P. 267, № 4578; Pars IV. – Vol. 3. – P. 365, № 365.

⁵⁰ *Розов В.* Українські грамоти. – С. 53–54, № 29 (за кириличним оригіналом).

⁵¹ *Radzimirski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 15–16, przyp. 2 (посилання: *Acta Castra Leopold. A-i* 1696. Т. 470. P. 154); *Пана І.* «Жидачівські грамоти» князя Федора Любартовича: проблема автентичності // *Княжа доба: історія і культура*. – Львів, 2012. – Вип. 6. – С. 309–310, № 9.1 (тут наведено сучасну сигнатуру акту: Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 5 (Галицький (? – С. К.) гродський суд). – Оп. 1. – Спр. 470. – С. 154).

Зберігся й оригінал підтвердження 1549 р.⁵², а також його список у Коронній метриці⁵³. Документ розпочинається так (цитуємо за списком Коронної метрики, де значно менше помилок порівняно з опублікованим текстом): «W umye oucza y syna y ducha swyethego amen. Ja kniaz Fedor Olkyrdyowicz Kroliow brat». Зміст судової справи полягає в тому, що власники с. Тужилів скаржилися «na Iwana na Woczkowa bratha na Dolhocho (Сваричовського – див. наступний акт), uze dzierzi nam Manastherz Topolsko (суч. с. Топільське Івано-Франківської обл., близько 70 км південніше Жидачева) y Czarny Lisz za Lomniczą y z Barlożisczy bez prawa, a służało k nam ku Thużilowu. A Iwan Dolhy odmowieł przeczywo um, uze dal mi Krol Swarziczow na wieky wyeczne ze wszythkimi granyczamy (...)». Сторони погодилися виставити кожна своїх свідків, і князь доручив розглянути справу воеводі Філісту (Жидачівському). В підсумку суд з'ясував, що спірні землі мають належати до Сваричова, і виніс рішення на користь Івана Довгого. «Na tho dalismy swoy listh na wieczną pamiecz, że iego wiecznye. A sudily s namy thud sud boyare, pan Woiewoda Philisthy, Iwan Szolowicz Korszak, a zemlianye pan Wasko Wolkowicz, Micuko Prochopicz, Klisko Barthossowicz. A k temu bylo dosycz dobrich ludzy. A ten listh pissan w Żydaczowie liatha szostego thysyacza. piecz seth y osmnascie, miesyacza decawra we dwudzieshu (?) siodmy dzien na pamiecz pirwshego meczennika Stephana».

Денна дата видачі у акті вказана цілком правильно – 27 грудня на пам'ять св. першо-мученика Стефана. Але рік, без сумніву, з руського оригіналу перекладено невірно: напевне, писар не зміг правильно прочитати кириличні літери-цифри під титлами. У списку 1696 р. помилково читалося: «lata Ruskiego Tysiąca pięćset y osmnascie». На цій підставі З. Л. Радзімінський, слідом за А. Петрушевичем, припускав помилку лише в числі сотень, приймаючи замість 1518-го 1418 р. Однак у списку з Коронної метрики, безсумнівно, мова йде про давньоруське літочислення «від сотворіння світу». В такому випадку 6518-й рік можна було б виправити на 6918 (1410)-й. Однак на той час Федора Ольгердовича вже

⁵² Dokumenty pergaminowe Oddziału I Archiwum Państwowego w Krakowie do 1600 r. – TSchn II 202 (регеста, http://eazpp.bn.org.pl/eazpp/files/pergaminy/ap_w_krakowie.pdf). Очевидно, саме у підтвердженні 1549 р. грамота була представлена правлінням Сваричевського монастиря Різдва Богородиці у 1563/64 р.: «Ukazali list od dzisiejszego (теперішнього) krolia iego mczi, w ktori inserowan iest list stari nieiakiego kniazia Fedura a nieiakiego Olkiedeiowicza (!), ktorim okazali bicz staradawne wiecznoszcz y dziedzicztwo Topolska monastira, Czarnego Liassu y Barlożiscza (...)» (Архив Юго-Западной России. – К., 1904. – Ч. 1. – Т. X. – С. 489–490).

⁵³ Регесту з книги 77 Коронної метрики див.: *Matricularum Regni Poloniae summaria* / Ed. T. Wierzbowski. – Varsoviae, 1919. – Pars V. – Vol. 1. – P. 38, № 562. Повний текст доступний он-лайн: http://pther.eu/MK/077/PL_1_4_1-077_0367.html.

точно не було серед живих (див. нижче), а у списку Коронної метрики, як мінімум, неправильно перекладено число сотень; через це довіряти останній цифрі «18» ми також не можемо.

Друга грамота Федора Ольгердовича відома лише за облятою, внесеною до Галицьких гродських книг у 1730 р.⁵⁴ Розпочинається вона так само, як і перший документ: «W imia Otca y Syna y Ducha Swiatoho Amin. Ja kniaz Fedor Olkirdyiewicz Korolow Brat», і стосується тієї ж суперечки «Тужиловців» з Іваном Сваричовським Логіновичем. Різниця полягає в тому, що Іван Довгий Логінович вказує детальні кордони своїх володінь, у яких визнається правим. «A sudyw toy sud Fyłyst, woiewoda Żydaczowski, Pan Danyło Zaderewecki, pan Wasko Stołnyk Weramanysz Fraktowycz, Iwan Sołowycz, Iwan Sołowycz (!) Korsak, pan Wasko Prokopowicz, Iwaszko Dyduszycki, a ktomu było dosyt dobrych ludy. Na szczosmo dały Lyst na wicznuiu pamiat, tot Lyst pisany w Żydaczowi na Preobrazenye misiecia Awhusta dnia szostoho. Rukoіu własnoіu». День тут вказано правильно — 6 серпня, — але рік взагалі пропущено. З. Д. Козіцький навіть дійшов висновку, що даний документ «є незграбною ампліфікацією автентичного», за який він приймає перший акт. Але З. Л. Радзімінський справедливо зазначив: «(...) вважаємо їх за два різних вироки у тій самій справі видані, з котрих другий є доповненням першого. Немає у ньому мови про роз'їзд, оскільки такий вже було проведено», і т. д.⁵⁵

Нарешті, перший видавець грамоти, А. Петрушевич, хоча й не заперечував достовірності її оригіналу, вважав, що переписувач «помилково читав *Олкірдович* замість *Любартович* (...) Написання того документу відношу до перших двох десятків XV століття, у котрих Федір Любартович панував у Жидачеві»⁵⁶. З. Л. Радзімінський підстав для такого «корегування» не бачив, відносячи обидва акти до Федора Ольгердовича. Тим не менш, недавно І. Папа чомусь залучила їх до числа грамот Федора

⁵⁴ *Петрушевич А.* О соборной Богородичной церкви и святителях в Галиче // Галицкий исторический сборник. — Львов, 1860. — Вып. III. — Примечания. — С. CVII-CIX; *Petruszewicz A.* Materiały historyczne // Przegląd archeologiczny. — Lwów, 1882. — Z. I. — S. 77–80, № III («In castro Halic. 1730 anno Sabbato ante festum S. Valentini P. et M. proximo»; вказаний у заголовку 1422 р. є чисто умовним); *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. — T. I. — S. 16, przyp. 2 (Acta castrensia Haliciensia 1730 anni. № 231. P. 420–421). І. Папа опублікувала цей акт як дві окремі грамоти: під № 8 за виданням Петрушевича, а під № 9.2 за виданням Радзімінського (*Папа І.* «Жидачівські грамоти»... — С. 308–311; сучасна сигнатура: ЦДІАЛ. — Ф. 5. — Оп. 1. — Спр. 231. — С. 420–421); різночитання між текстами не виходять поза рамки літер у деяких словах, тобто мають чисто «технічний» характер.

⁵⁵ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. — T. I. — S. 17.

⁵⁶ *Petruszewicz A.* Materiały historyczne // Przegląd archeologiczny. — Lwów, 1882. — Z. I. — S. 78.

Любартовича. Припущення, нібито в руських оригіналах актів читалося «Любартович», виправлене потім на «Олкирдович», слід визнати безпідставним хоча б тому, що подібне «виправлення» не мало жодного практичного сенсу. В оригінальних грамотах Федора Любартовича ім'я жидачівського воєводи (Ленько Зарубич) та всіх інших свідків, окрім одного, є іншими, ніж у грамотах Федора Ольгердовича (Каліст). Також і формулювання місця видачі у більшості грамот Любартовича («А то ся дѣяло в нашомъ дворѣ в Зудечевѣ», «Actum est in nostra curia Zydaczow») є не таким, як у грамотах Ольгердовича («Tot lyst pysany w Zydaczowi»)⁵⁷.

Крім того, збереглися свідчення, що називають Федора Ольгердовича покровителем Галицької кафедральної Крилоської церкви, який надав їй с. Перегінськ у Жидачівському повіті, а також заснував під цим селом монастир св. пустинника Онуфрія. А. Петрушевич опублікував наступний уривок зі справи 1638 р., яка розглядалася у Галицькому гродському суді між Я. С. Яблоновським та Г. Балабаном, старостою Теревовльським, з приводу володіння Перегінськом: «Citata vero (pars) itidem ex iuribus, privilegiis et deductionibus suis eadem bona P e r e h i n s k o iuris haereditarii Ecclesiastici ritus Graeci esse deduceret, quod et privilegio divi olim Casimiri Regis anni millesimi quadringentesimi septuagesimi (1470), quo circa literas per Fedorum Oliherdowicz Ducem super eadem bona Monasterio (Kriłosensi) donata, hoc idem Monasterium conservatum est, tam et privilegio Serenissimi olim Sigismundi regis anni 1548, per divum olim Sigismundum Augustum approbato, quo bona eadem Perehinsko Ecclesiastica esse propria declarantur, et Ecclesiae Metropolitanae Haliciensis tribuuntur, verificaret...»⁵⁸.

У 1656 р. Георгій Балабан свідчив, що «wieś Perehyńsko, w powiece Żydaczowskim leżąca, własna jest majątność dziedziczna cerkiewna do katedry cerkwi halickiej kryloskiej przez xiążąt ruskich Fedora Olhordowicza fundowana i darowana, a potem przez świętej pamięci najjaśniejszych królów polskich, jako to Kazimierza Zygmunta Pierszego i Zygmunta Augusta i innych królów polskich osobliwymi przywilejami i dekretami et confirmationibus do tejże cerkwi halickiej kryłoskiej inkorporowana (...)». Вказані привілеї знаходилися в його батька, єпископа Львівського Гедеона Балабана, а потім перейшли до нього самого й зберігалися у замку Стратині, де й згоріли під час ворожого нападу. В грамоті короля Яна III Йозефу Шумлянському, єпископу Львівському, від 1691 р. також згадується, що с. Перегінськ надав Галицькій митрополії у Крилосі «principis Russiae Olgerdowicz»,

⁵⁷ Пана І. «Жидачівські грамоти» князя Федора Любартовича... – С. 301, 303, 304, 306, 308, 309–311.

⁵⁸ Галицкий исторический сборник. – Львов, 1860. – Вып. III. – Примечания, с. XCIX–C, звідти також: Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 14, прим. 4.

а потім підтвердили королі Казимір Ягеллон у 1470 р., Жигимонт I та Жигимонт Август⁵⁹.

А. Петрушевичу належав рукописний уривок XVIII ст., у якому говорилося, що Перегінськ у Жидачівському повіті колись належав князю Ольгордовичу, який, заснувавши монастир на горі «Serhiow» над Перегінськом, записав його ченцям вічним правом. Й. Шумлянський у грамоті 1691 р. повідомляє, що монастир св. Онуфрія пустинника, заснований кількасот років тому, а потім зруйнований від «Batyа і Матаја» (Батия і Мамая!), він побудував заново, посадивши там трьох ченців Базилянського ордену⁶⁰. Пізніше базиліани стверджували, що їхній кляштор у Перегінську на горі «Serhiow» заснував сам «kniаз Fedory Olgierdowicz» близько 1400 р., який і записав кляштору Перегінськ з усіма землями (це при тому, що Базилянський орден офіційно було засновано лише у 1617 р.!). У XVIII ст. базиліани 20 років судилися за село з єпископом Шептицьким, але процес таки програли⁶¹.

Наведені факти однозначно свідчать про те, що в межах Польського королівства Федір Ольгердович володів, окрім Ратенського князівства, також і Жидачевом з округою в Галицькій землі Руського воєводства. Очевидно, це володіння мало статус лише пожиттєвого, оскільки в січні 1404 р. Владислав-Ягайло надав Жидачівський повіт іншому своєму брату, Швитригайлу⁶², тоді як Федір мав кількох синів-спадкоємців. Якщо це було дійсно так, то слід визнати, що Федір Ольгердович помер не пізніше 1403 р. А вірогідніше за все – саме у вказаному році, оскільки у лютому 1404 р. його старший син, Роман, отримав від вел. князя Вітовта підтвердження на Кобринське князівство⁶³; видання цього документу найбільш логічно пов'язується зі смертю Романового батька, законного «отчича» литовського Кобрина.

На цьому скупі біографію Федора Ольгердовича можна було б і завершити, коли б З. Л. Радзімінський не відніс до нього кількох пізніших

⁵⁹ Галицкий исторический сборник. – Вып. III. – Примечания. – С. С-СII; Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. – Lwów, 1868. – Т. I. – S. 102–103, 106–107. Про свідчення Г. Балабана 1656 р., зі згадкою про надання «per Principem Russiae Theodorum Olgierdowicz», згадується також у судовому вироку 1779 р. (*Купчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. – Львів, 2004. – С. 1074, 1085).

⁶⁰ Галицкий исторический сборник. – Вып. III. – Примечания. – С. СII-CV.

⁶¹ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1886. – Т. VII. – S. 954.

⁶² Długosz J. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. – Warszawa, 2009. – Ks. 10. – S. 334; Lewicki A. Powstanie Świdrygiełły – Kraków, 1892. – S. 55, 305.

⁶³ Radziminski Z. L. Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 58.

згадок, що насправді стосуються Федора-Федюшка Любартовича (сам Ольгердович зменшувальної форми імені ніколи не вживав), а саме. 1) Грамота Владислава-Ягайла (з помилковою датою 1443 р.) кн. Михайлу Пінському на Унівський монастир, який раніше держав покійний «pre[clarus] Princeps Dux Fethko ger[manus] noster carissimus» («найсвітліший принц князь Федько, рідний (близький) наш дорогий»)⁶⁴. У даному випадку перекладати слово «germanus» як «єдинокровний брат» не можна, оскільки навіть Федір Ольгердович був зведеним (лише по батьку) братом Владислава-Ягайла. Останній у кількох інших актах зве своїм братом Федора-Федюшка Любартовича, який, за монастирською традицією, і був ктиторм Унівського монастиря⁶⁵. 2) Грамоту Владислава-Ягайла від 5 жовтня 1415 р. засвідчили «illustrissimo duce Ffyedkone et duce Hurkone» («найясніші князь Федько і князь Гурко», яких Радзівінський вважав Федором Ольгердовичем та його сином⁶⁶. 3) Грамота Владислава-Ягайла від 1 липня 1431 р., видана М. Раховському, маршалку «preclari ducis Fyeduskonis, fratris nostri carissimi» («найсвітлішого князя Федюшка, брата нашого дорогого»; за Радзівінським це – остання згадка Федора Ольгердовича серед живих⁶⁷. 4) Грамота Владислава-Ягайла від 9 вересня (в тексті помилково 16 серпня) 1431 р., якою він надає князю Земовіту Мазовецькому Жидачівський повіт, так як раніше «dux Fyeduschko nuper distinctus tenuit et possedit» («князь Федюшко, недавно визначний (?), держав та володів». Оскільки Длугош, повідомляючи про смерть кн. Федюшка (нібито Федоровича, насправді – Любартовича) у 1431 р., про належність йому Жидачева нічого не говорить, Радзівінський робить висновок, що в документі мова йде про Федора Ольгердовича, і відносить його смерть до 1431 р.⁶⁸ Крім того, ряд інших звісток, де згадується кн. Федюшко (Любартович), Радзівінський відніс до «виявленого» ним міфічного, нібито найстаршого сина Федора Ольгердовича, який помер у тому ж 1431 р.⁶⁹

У найдавнішому пом'янику Києво-Печерського монастиря, у статті «Род, княз(я), Сенкушков. Федорович(а).», разом з Федором Ольгер-

⁶⁴ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. – Lwów, 1889. – Т. XIV. – S. 287; *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 16–19.

⁶⁵ *Мицько І.* Монастирські пом'яники про походження ктитора Унівського монастиря князя Федора Любартовича // *Мицько І.* Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000. – С. 3–5.

⁶⁶ Codex epistolaris saeculi decimi quinti. – Т. II. – P. 78–79; *Radziminski Z. L.* Monografia... – Т. I. – S. 41–42.

⁶⁷ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 43.

⁶⁸ Там само, S. 46–48.

⁶⁹ Там само, S. 38–40, 50–52.

довичем записано і його дружину Ольгу: «кн(я)з(я), Феодора. Олкирдович(а), княг(иню), его, Олгу.»⁷⁰. Можна напевне стверджувати, що вказана Ольга, мати Сангушка, була другою (чи третьою?) дружиною Федора. Лише цим можна пояснити, що вже у 1377 р. він мав двох повнолітніх синів (див. вище), тоді як двоє молодших, Гурко та Сангушко, згадуються відповідно аж у 1412–1430 та 1433–1455 рр. Вважаємо за необхідне сказати кілька слів і про них.

Кн. Олександр Федорович «Остей» десь на межі 1370–1380-х рр. виїхав на службу до Московської держави. У серпні 1382 р., перед нашествям на Москву хана Токтамиша, коли у місті розпочалися безлади, туди прибув литовський князь Остей, *онук Ольгерда*, який «окрѣпи народы и мятежь градный устави и затворися с ними въ градѣ и седѣ со множествомъ народа в осадѣ сушаго». 26 серпня Токтамиш «обалга князя их Остѣя лживыми рѣчьми и лживым миромъ, вызвавъ его вонъ изъ града и уби его пред враты града»; того ж дня Москва була здобута та спустошена татарами⁷¹. У Ростовському соборному синодику, серед жертв нашествия Токтамиша, першим поминається кн. Олександр Федорович, якого, без жодних сумнівів, і слід ототожнити з літописним Остеєм. Тим самим встановлюється конкретне походження цього загадкового онука Ольгерда⁷². Сином Олександра Федоровича «Остея», напевне, слід визнати «Кн(з): Д(а)в(и)да Остѣйковича», який записаний серед князів 2-ї половини XIV ст. у Пом'янику Введенської церкви Києво-Печерської лаври⁷³. Оскільки ця частина пам'ятки представляє собою список з пом'яника князів Чернігівських у Єлецькому синодику⁷⁴, кн. Давид Остейкович, вірогідно, отримав якийсь незначний уділ у межах давньої Чернігівської землі, або, принаймі, мав якесь відношення до неї.

Кн. Роман Федорович ще за життя батька, не пізніше 1387 р., отримав Кобринське князівство у ВКЛ (див. вище). Крім того, будучи живим ще у 1430 р., він мав володіння у Красноставському повіті Холмської зем-

⁷⁰ Древний помянник Киево-Печерской лавры (конца XV и начала XVI столетия) / Сообщил С. Т. Голубев // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца. – К., 1892. – Кн. 6. – Приложение. – С. 23.

⁷¹ ПСРЛ. – М., 2004. – Т. XXV. – С. 207–208, і т. д.

⁷² *Конев С. В.* Синодиколия. Часть II: Ростовский соборный синодик // Historical genealogy. – Ekaterinburg–New York, 1995. – № 6. – С. 97, 103. «Остей» мало бути прозванням Олександра, оскільки серед литовських імен такого ми не знаємо, та й серед 20-ти онуків Ольгерда жоден литовського імені не носив.

⁷³ Поменник Введенської церкви в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври // Лаврський альманах. – К., 2007. – Спецвипуск 7. – С. 18.

⁷⁴ Див.: *Келембет С.* Пом'яники (синодики) князів Чернігівської землі як історичне джерело // Сіверянський літопис. – 2016. – № 6. – С. 25–27, 29.

лі Польської корони⁷⁵. Помер, здається, до 9 вересня 1431 р., коли холмські села кн. Романа були надані кн. Земовіту Мазовецькому⁷⁶. Роман Федорович став засновником нечисленного роду кн. Кобринських, який у чоловічій лінії вигас між 1487 і 1491 рр., а по жіночій – у 1519 р.⁷⁷.

Кн. Гурко (Юрій) згадується протягом 1412–1430 рр. Його володіння були дуже скромними – Кросничин та кілька інших сіл у Красноставському повіті Холмської землі Польської корони. Помер до 13 червня 1433 р., коли згадується лише управитель «княгині Гуркової з Кросничина». Приблизно тоді ж, у травні/липні, ця княгиня Гуркова, полишивши Кросничин, здається, задумала перейти на бік Швитригайла, але була перехоплена польським загоном⁷⁸. Це призвело до того, що 21 серпня 1433 р. Владислав-Ягайло, надаючи кн. Сангушко спустошене Ратенське староство, йому ж додав і Кросничин, про який сам Сангушко говорить як про володіння синів кн. Гурка, своїх племінників («*perotum postrogum*»)⁷⁹. Власне кажучи, цей документ є єдиним прямим свідченням, на підставі якого встановлюється походження Гурка від Федора Ольгердовича. Кросничин було повернуто його дружині та дітям близько 1440 р. Дружина, на ім'я Ольга, востаннє згадується у 1465 р. Їхніми дітьми були кн. Януш і Олександр, а також дочка Марія (Машка), які у судових регестах звичайно фігурують як «найсвітліші (найясніші) князі з Кросничина»⁸⁰. На них ця невеличка гілка династії Гедиміновичів і вигасла: «Після 1480 р. не знаходимо більше нічого про князів Красничинських, а у 1490 р. й потім бачимо Решовських власниками більшої частини князівських маєтків»⁸¹.

Кн. Сангушко Федорович (від Семен – Сенько – Сенькушко, або Олександр – Санько – Санькушко) вперше згадується лише 21 серпня 1433 р., коли Владислав-Ягайло надав йому спустошене Ратно з округою «у держання (*in tenutam*)», тобто на правах звичайного старости, а також

⁷⁵ *Tegowski J.* Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – Poznań; Wrocław, 1999. – S. 62, przyp. 218 (виписка з регестів Красноставського земського суду).

⁷⁶ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 46–48.

⁷⁷ *Wolff J.* Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 163, 166.

⁷⁸ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 77–82.

⁷⁹ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków.* – Т. I. – S. 32. В оригіналі помилково «Crosviczyn».

⁸⁰ *Radziminski Z. L.* Monografia XX. Sanguszków. – Т. I. – S. 83–100.

⁸¹ *Плоцанский В. М.* Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV–XVIII в. и другим источникам. – Вильна, 1901. – Ч. 2. – С. 166, прим. ** (посилання на конкретні книги та аркуші Красноставських земських актів тут не вказані, на відміну від книги Радзівінського).

Кросничин, що раніше належав його племінникам, синам кн. Гурка⁸². Але вже 23 квітня 1438 р. він знаходився на службі Швитригайла, у грамоті якого згадується «вѣрный нашъ князь Сендюшко»⁸³. Звідси Сангушко робив напади на польське Ратно, за що король Владислав III відібрав у нього «округ Кошерський з усіма містечками та селами»⁸⁴. Однак це рішення, напевне, так і залишилося на папері. Більше того, 23 березня 1443 р. вел. кн. Литовський, королевич Кизимір, повідомляв жителям Ратна та Ветел, що надав їх «князю Сонкушку и со всеми вами, яко ж есть его отчина»⁸⁵. Дійсно, у 1546 р., при описі литовсько-польського кордону, представники литовської сторони наголошували: «(...) князь Сендюшко, который держаль Ковель и Ратень и Любомль и Вижву и вси тые села (...) бо тое Ратно и Любомль отняли ку Корунѣ за Казимира короля»⁸⁶. Очевидно, це сталося незабаром після обрання Казимира на польський престол у 1447 р. Сангушко ж востаннє згадується 1 жовтня 1455 р: кн. Семен Романович Кобринський у своїй грамоті зазначає, що її засвідчив «дядя мой князь Санкушко Федкович»⁸⁷. Помер до 10 березня 1463 р., коли княгиня Сангушкова згадується у якості вдови⁸⁸. Кн. Сангушко став засновником однойменного, знаменитого князівського роду, який продовжує існувати і в наш час (представлений, здається, лише однією особою чоловічої статі).

Нарешті, Ян Теньговський доходить висновку, як на нас, дуже сумнівного, нібито дочкою Федора Ольгердовича від другого шлюбу була Анна, яка близько 1412 р. вийшла заміж за Болеслава Янушевича, кн. Мазовецького († 1425), і померла у 1454 р. чи трохи пізніше. Ще менше підстав вважати дочкою Федора Ольгердовича сестру княгині Мазовецької, мабуть, тієї ж Анни, сином якої був кн. Леон Острозький († очевидно 1444). Теньговський ототожнює її з Агафією, дружиною кн. Василя Острозького, хоча кн. Леон цілком міг бути і його братом⁸⁹.

⁸² Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków. – Т. I. – S. 32.

⁸³ Акты, относящиеся к истории Западной России. – СПб., 1846. – Т. I. – С. 49, № 37.

⁸⁴ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Т. I. – S. 36–37.

⁸⁵ Там само, S. 38–39.

⁸⁶ Археографический сборник документов, относящихся к истории Северозападной Руси. – Т. I. – С. 75.

⁸⁷ Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. – Lwow, 1890. – Т. III. – S. 10. Акт датовано 1 жовтня 6964 (1455/56) р., індікта 10. Видавець зазначив, що рік та індікт не сходяться, надавши перевагу індікту й віднісши документ до 1454 р. Однак 10-й індікт припадає не на цей, а на 1446/47 або 1461/62 р. Ми ж надаємо перевагу річній даті.

⁸⁸ Там само, S. 11–12.

⁸⁹ Tegowski J. Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – S. 59–60, 65–67. На користь своєї версії автор наводить два аргументи. 1) Анна Мазовецька знаходилась у третьому

REFERENCES

1. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. Vol. 1. (1868). Lwów: w drukarni Zakładu Narod. im. Ossolińskich. [in Polish].
2. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. Vol. 2. (1870). Lwów: z drukarni Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. [in Polish].
3. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. Vol. 14. (1889). Lwów: z I. związkowej drukarni we Lwowie. [in Polish].
4. Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791. S. Kutrzeba, W. Semkowicz [Ed.]. (1932). Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego. [in Polish].
5. Akty, odnosziaszchiiesia k istorii Zapadnoj Rossii. Vol. 1. 1340–1506. (1846). St. Petersburg: V Tipografii II Otdielieniiia Sobstviennoj Ye. I. V. Kantseliarii. [in Russian].
6. Arkhieografichieskij sbornik dokumentov, odnosziaszchikhsia k istorii Sievierozapadnoj Rusi. Vol. 1. (1867). Vil'na: Piechatnia Gubernskaho Pravlieniiia. [in Russian].
7. Arkhiv Yugo-Zapadnoj Rossii. Pt. 1. Vol. 10. (1904). K.: Tipografia Imperatorskaho Univiersiteta sv. Vladimira. [in Russian].
8. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. Vol. 1. 1366–1506. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak [Ed.]. (1887). Lwów: z drukarni Instytutu Stauropigiańskiego. [in Polish].
9. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. Vol. 3. 1432–1534. B. Gorczak [Ed.]. (1890). Lwów: z drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. [in Polish].
10. *Bielski, M.* Kronika. Vol. 1. K. J. Turowski [Ed.]. (1856). Sanok: nakład i druk Karola Pollaka. [in Polish].
11. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Vol. 2. A. Sokolowski, J. Szujski [Ed.]. (1876). Cracoviae: Typis ephemeridum «Czas». [in Latin, Polish].
12. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Tomus II. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Vol. 12. A. Lewicki [Ed.]. (1891). Cracoviae: Typis Universitatis Iagellonicae. [in Latin, Polish].
13. Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae. 1376–1430. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Vol. 6. A. Prochaska [Ed.]. (1882). Cracoviae: Typis Vlad. L. Anczyc et Comp. [in Latin, Polish].

ступені споріднення з Жигимонтом Кейстутовичем, вел. кн. Литовським. Але це доводить лише те, що вона була правнучкою Гедиміна, а через кого саме з його синів чи дочок – теоретично існує маса варіантів. 2) Анна протегувала церковну кар'єру кн. Януша Гурковича, який перебував при мазовецькому дворі; звідси Теньговський вважає, що кн. Януш був її близьким родичем (племінником), що, звичайно, теж є лише припущенням.

14. *Cromeri, M.* (1555). De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Basileae. [in Latin].
15. *Czuczynski, A.* (1890). Traktat książąt litewskich z Kazimierzem Wielkim z roku 1366. Kwartalnik Historyczny. Lwów: Z drukarni Wl. Łozińskiego, 4, pp. 513–515. [in Polish].
16. *Daniłowicz, I.* (1860). Skarbiec dyplomatów... Vol. 1. Wilno: w drukarni A. H. Kirkora i sp. [in Polish].
17. *Długosz, J.* Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga dziesiąta. 1370–1405. J. Mrukówna [Przekład na język polski]. (2009). Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. [in Polish].
18. *Długosz, J.* Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga dziesiąta. Księga jedenasta. 1406–1412. J. Mrukówna [Przekład na język polski]. (2009). Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. [in Polish].
19. *Długosz, J.* Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga jedenasta. 1413–1430. J. Mrukówna [Przekład na język polski]. (2009). Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. [in Polish].
20. *Długosz, J.* Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga jedenasta. Księga dwunasta. 1431–1444. J. Mrukówna [Przekład na język polski]. (2009). Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. [in Polish].
21. *Dovnar-Zapol'skij, M.* (1896). Iz istorii litovsko-pol'skoj bor'by za Volyn' (Dogovory 1366 goda). Univiersitietskie izviestii. God 36. K: Tipografia Impieratorskago Univiersitieta Sv. Vladimira, 8, 1–13. [in Russian].
22. Drievnij pomiannik Kiievo-Piechierskoj lavry (kontsa XV i nachala XVI stolietia). S. T. Golubiev [Ed.]. (1892). Chtienii v Istorichieskom obshchiestvie Niestora lietopista. K.: Tipografia Impieratorskago Univiersitieta Sv. Vladimira, 6, *Prilozhenie*, I–XIV, 1–88. [in Russian].
23. *Halecki, O.* (1935). Przyczynki genealogiczne do dziejów układu krewskiego. Miesięcznik Heraldyczny. Rok XIV. Warszawa, 7–8, 97–111. [in Polish].
24. *Hrushevs'kyj, M.* (1993, 1907). Istoriia Ukrainy-Rusy. Vol. 4: XIV–XVI viki – vidnosyny politychni. K.: Naukova dumka. [in Ukrainian].
25. *Gumowski, M.* (1930). Pieczęcie Książąt Litewskich. Ateneum Wileńskie. Rocznik VII. Wilno: Wydawnictwo wydziału III Towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie, 3–4, 684–725. [in Polish].
26. *Kelembet, S.* (2016). Pomiannyky (synodyky) kniaziv Chernihivs'koi zemli yak istorychne dzherelo. Siverians'kyj litopys. Chernihiv, 6, 19–37. [in Ukrainian].
27. Kniga posol'skaia Mietriki Vielikogo Kniazhestva Litovskoho. Kn. M. Obolienskij, I. Danilovich [Ed.]. (1843). Moscow: V Univiersitietskoj Tipografii. [in Russian].
28. *Koniev, S. V.* (1995). Sinodikologija. Chast' II: Rostovskij sobornyj sinodik. Historical genealogy. Ekaterinburg-New York: «Yarmarka-Press», 6, 95–108. [in Russian].

29. *Kupchyns'kyj, O.* (2004). Akty ta dokumenty Halyts'ko-Volyns'koho kniazivstva XII – pershoi polovyny XIV stolit'. L'viv: «Prostir-M». [in Ukrainian].
30. *Lewicki, A.* (1892). Powstanie Świdrygiełły. Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego. [in Polish].
31. Listy księcia Jerzego Zbaraskiego kastelana Krakowskiego z lat 1621–1631. A. Sokołowski [Ed.]. (1878). Kraków. [in Polish].
32. *Liubavskij, M. K.* (1892). Oblastnoie dielieniie i miestnoie upravleniie Litovsko-Russkoho gosudarstva ko vriemieni izdaniia Piervoho Litovskoho statuta. Moscov: Univiersitietskaia tipografiia. [in Russian].
33. Livonskaia khronika Germana Vartberga. Sbornik statiej i materialov po istorii Pribaltijskoho kraia. Vol. 2. (1879). Riga: v tipografii A. I. Lipinskaho, 81–155. [in Russian].
34. *Longinov, A. V.* (1893). Kniaz' Fiedor Liubart Ol'gierdovich i yeho potomki kniaz'ia Sangushki. Trudy Vilenskaho otdielieniia Moskovskaho priedvaritielnaho komiteta po ustrojstvu v Vil'nie IX arkhieologicheskoho siezda. Vil'na: Tipografiia A. G. Syrkina, Otdiel II, 275–311. [in Russian].
35. *Matricularum Regni Poloniae summaria. Pars IV: Sigismundi I registempora complectens (1507–1548). Vol. 1: Acta cancellariorum. 1507–1548.* T. Wierzbowski [Ed.]. (1910). Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski. [in Latin].
36. *Matricularum Regni Poloniae summaria. Pars IV: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). Vol. 2: Acta vicecancellariorum. 1507–1535.* T. Wierzbowski [Ed.]. (1912). Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski. [in Latin].
37. *Matricularum Regni Poloniae summaria. Pars IV: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). Vol. 3: Acta vicecancellariorum. 1533–1548.* T. Wierzbowski [Ed.]. (1915). Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski. [in Latin].
38. *Matricularum Regni Poloniae summaria. Pars V: Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548–1572). Vol. 1: Acta cancellariorum. 1548–1572.* T. Wierzbowski [Ed.]. (1919). Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski. [in Latin].
39. *Monumenta Poloniae historica. Vol. 2.* A. Bielowski [Ed.]. (1872). Lwów: w drukarni Zakładu Narodowego imenia Ossolińskich. [in Polish].
40. *Myts'ko, I.* (2000). Monastyr'ski pomnianky pro pokhodzhennia kytora Univ'skoho monastyria kniazia Fedora Liubartovycha. Statti, napysani pislia vyhnannia z Instytutu ukrainoznavstva NAN Ukrainy. L'viv, 3–5. [in Ukrainian].
41. *Panyshko, S.* (2001). Ratens'ke kniazivstvo. Kyivs'ka starovyna. K., 5, 140–146. [in Ukrainian].

42. *Papa, I.* (2012). «Zhydachivs'ki hramoty» kniazia Fedora Liubartivycha: problema avtentychnosti. *Kniazha doba: istoriia i kul'tura*. L'viv, 6, 291–314.
43. *Petrushevich, A.* (1860). O sobornoj Bogorodichnoj tserkvi i sviatiteliakh v Galichie. *Galitskij istoricheskij sbornik*. L'vov: Napiechatano v Tipografii Instituta Stavropigijskaho, 3, 3–59, I–CLXXIX. [in Russian].
44. *Petruszewicz, A., Szaraniewicz, I.* [Ed.]. (1882). *Materyały historyczne. Przegląd archeologiczny*. Lwów: Z Drukarni Ludowej, 1, 72–94. [in Polish].
45. *Ploshchanskij, V. M.* (1901). *Proshloie Kholmsoj Rusi po arkhivnym dokumentam XV–XVIII v. i dr. istochnikam. 2*. Vil'na: Tipo-Litigrafia N. Matsa. [in Russian].
46. *Polnoie sobranie russkikh lietopisiej*. Vol. 15, pt. 1: *Rogozhskij lietopisiets*. [Ed. N. P. Likhachiev]. (2000, 1922). Moscow: *Yazyki slavianskoj kul'tury*. [in Russian].
47. *Polnoie sobranie russkikh lietopisiej*. Vol. 25: *Moskovskij lietopisnyj svod kontsa XV vieka*. [Ed. M. N. Tikhomirov]. (2004, 1949). Moscow: *Yazyki slavianskoj kul'tury*. [in Russian].
48. *Polnoie sobranie russkikh lietopisiej*. Vol. 32: *Khroniki: Litovskaia i Zhmojtskaia, i Bychovtsa. Lietopisi: Barkulabovskaia, Avierki i Pantsyrnoho*. N. N. Ulashchik [Ed.]. (1975). Moscow: *Nauka*. [in Russian].
49. *Polnoie sobranie russkikh lietopisiej*. Vol. 35: *Lietopisi Bielorusko-Litovskii*. [Ed. N. N. Ulashchik]. (1980). Moscow: *Nauka*. [in Russian].
50. *Pomennyk Vvedens'koi tserkvy v Blyzhnikh pecherakh Kyievo-Pechers'koi lavry. Lavrs'kyj al'manakh. Spetsvypusk 7. O. Kuz'muk* [Ed.]. (2007). K. [in Ukrainian].
51. *Radziński, Z. L.* (1884). *Dodatkowe uwagi do rozprawy powyższej. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności*. Kraków, 17, 32–38. [in Polish].
52. *Radziński, Z. L.* (1906). *Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta-Fedora Olgerdowicza X. Ratneńskiego*. Vol. 1. Lwów: z drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. [in Polish].
53. *Scriptores rerum Prussicarum*. Vol. 2. T. Hirsch, M. Toppen, E. Strehlke [Ed.]. (1863). Leipzig: Verlag von S. Hirzel. [in German].
54. *Scriptores rerum Prussicarum*. Vol. 3. T. Hirsch, M. Toppen, E. Strehlke [Ed.]. (1866). Leipzig: Verlag von S. Hirzel. [in German].
55. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Vol. 7. (1886). Warszawa. [in Polish].
56. *Stadnicki, K.* (1867). *Bracia Władysława-Jagiełły Olgierdowicza króla Polski, wielkiego xięcia Litwy*. Lwów: z drukarni Zakładu Narod. im. Ossolińskich. [in Polish].

57. *Stoliarova, L. V.* (2000). Svod zapisiej pistsov, khudozhnikov i pierieplietchikov drevnierusskikh piergamiennykh kodieksov XI–XIV viekov. Moscov: Nauka. [in Russian].
58. *Susza, I.* (1646). Phoenix redivivus... – Zamość: W Druk. Akad. Zam. [in Polish].
59. *Tękowski, J.* (1999). Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. Poznań; Wrocław: Wydawnictwo Historyczne. [in Polish].
60. *Ukrains'ki hramoty.* Vol. 1: XIV v. i persha polovyna XV v. V. Rozov [Ed.]. (1928). K.: Z drukarni Ukrains'koi Akademii Nauk. [in Russian].
61. *Wolff, J.* (1895). Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. Warszawa: Drukiem J. Filipowicza. [in Polish].
62. *Wolff, J.* (1884). O kniaziach Kobryńskich. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności. Kraków, 17, 1–31. [in Polish].
63. *Wolff, J.* (1886). Ród Gedimina. – Kraków: w drukarni Wł. L. Anczyca i Spółki. [in Polish].

Stanislav Kelembet

Fiodor Olgerdovich, the Prince of Kobrin, Ratno and Zhidachiv

The article is devoted to the biography of Prince Fiodor Olgerdovich. For this article the scarce information from all resources was used and the historiography was analyzed. Fiodor was the fifth son of the Grand Duke of Lithuania Olgerd Gediminas, the youngest child, born from Olgerd Gediminas's first wife, Princess Mary of Vitebsk. He was born around 1330. Fiodor received Kobrin in the north-west Volyn from his father. That is mentioned as the possession of Olgerd in 1366.

Fiodor was first mentioned in 1377, when, during a campaign of Louis of Anjou, King of Hungary and Poland, against Volyn, he, together with two adult sons, submitted to his authority. Louis of Anjou wrote about this in a letter to Louis F. Carrara, the ruler of the Italian city of Padua, calling the Lithuanian prince, allegedly the eldest son and the heir of Olgerd, with distorted name «Codor». At the same time Louis gave Fiodor some «towns and villages» within the Polish kingdom. Following S. Panyshko, we believe that we are talking about principality in Ratno that borders Kobrin. The Duke of Ratno Fiodor Olgerdas was mentioned in the two documents in 1387 and 1394. Kobrin, which was also preserved in the Grand Duchy of Lithuania, was passed to Fiodor's eldest son Roman. Fiodor owned the principality of Ratno as a direct vassal of the Polish king and, most of all, only on the rights of the lifetime ownership.

Another possession of Fiodor in the Polish kingdom was Zhydachiv, the town in Halych Land of Ruthenian Voivodeship. At the beginning of 1404 King Vladislav

Jagiello gave Zhidachiv to his other brother, Shvitrigaylo and Roman Fiodorovich at the same time received the confirmation for Kobrin principality from the Grand Duke Vytautas. Therefore, most likely, Fiodor Olgerdovich died in 1403.

From his first marriage Fiodor Olgerdovich had two sons, Alexander and Roman, the founder of the Kobrin princes. The existence of Alexander, who went to Moscow service and was killed by the order of the Khan Tokhtamysh before the assault of Moscow in 1382, established only on the basis of Rostov Synodik. From his second marriage Fiodor had two sons – Gurko and Sangushko. Sangushko became the founder of the princely family Sangushko that still exists.

Key words: Grand Duchy of Lithuania (GDL), the Polish Crown, King Louis of Anjou, Kobrin, Ratno, Liuboml, Zhydachiv.